

Mänskliga rättigheter i Sri Lanka 2004

1. Sammanfattning

Generellt kan situationen vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna i Sri Lanka beskrivas som tvetydig. I de regeringskontrollerade områdena har situationen förbättrats sedan regeringsskiftet i december 2001 och efter att eldupphöravtalet trädde i kraft i februari 2002. I de nordöstra områdena, vilka de facto kontrolleras av *Liberation Tigers of Tamil Tigers* (LTTE), har situationen snarast försämrats det gångna året.

De flesta av de allvarliga kränkningarna av mänskliga rättigheter har kunnat hänföras till den väpnade konflikten mellan regeringen och LTTE, vilka kämpar för ett tamilskt hemland i nordöstra delen av landet. Såväl regeringssidan som LTTE har gjort sig skyldiga till övergrepp i form av ofrivilliga försvinnanden, tortyr och utomrättsliga avrättningar. Flera typer av brott mot de mänskliga rättigheterna har institutionaliserats och det krävs ett ihärdigt arbete och en stark politisk vilja för att bekämpa t ex tortyr och straffrihet.

Formella fredsförhandlingar mellan regeringen och LTTE inleddes i Thailand i september 2002, efter att regeringen hållit sitt löfte att upphäva sin bannlysning av LTTE som terroristorganisation. I Oslo i december 2002 kom parterna överens om att undersöka en lösning baserad på en federal struktur inom ramen för ett enat Sri Lanka. Vid den sjätte förhandlingsrundan i Hakone, Japan, i mars 2003 presenterade den förre Amnestychefen Ian Martin ett utkast till färdplan (*Road map*) för integrering av mänskliga rättigheter i fredsprocessen. Parterna överenskom att en deklaration om MR-principer skulle ingå i ett slutligt fredsfördrag och att en övervakningsmekanism för mänskliga rättigheter skulle etableras.

LTTE ställde i april 2003 in fortsatta förhandlingar. Korrespondens har dock upprätthållits mellan parterna. Regeringen har presenterat ett förslag på ett provisoriskt administrativt råd i norra och östra Sri Lanka och den 31 oktober 2003 presenterade LTTE sitt motförslag beträffande en självstyrande myndighet (*Interim Self-Governing Authority*), vilket skulle innebära ett mycket långtgående självbestämmande. Några dagar efter det att LTTE presenterat sitt förslag hemförlovade presidenten parlamentet samt tog själv över ledningen av försvars-, media- och inrikesministerierna. I början av februari 2004 utlyste presidenten nyval.

Presidenten etablerade därefter en allians mellan sitt parti *Sri Lanka Freedom Party* (SLFP) och det singalesnationalistiska JVP. Nyval ägde rum 2 april 2004. Positivt var att valdeltagandet var högt (ca 85%) samt att våldet relaterat till valet var mindre jämfört med föregående val. För första gången på 15 år hade även röstberättigade i LTTE-kontrollerade områden möjlighet att rösta genom tillfälligt upprättade vallokaler. Den oberoende nationella valkommissionärens samt poliskårens agerande under valet erhöll beröm från både nationella och internationella valövervakare.

De negativa aspekterna av valet berör främst den nordöstra delen av landet. EU:s valövervakningsmission konstaterade att förekomsten av våld var oacceptabelt i ett demokratiskt val. Totalt beräknades fem personer ha mördats i samband med valet, samtliga i östra provinsen. Även vad gäller valfusk och politiskt våld var situationen särskilt bekymmersam i de nordöstra delarna, vilka till stor del de facto kontrolleras av LTTE. Det politiska våldet och trakasserierna försvårade, i vissa fall omöjliggjorde, kampanjarbete för partier som inte stöddes av LTTE i nordöst.

LTTE har under året drabbats av intern splittring i och med att befälhavaren i öster, Karuna, bröt med LTTE-ledaren Prabakharan i norr. Efter en smärre militär sammandrabbning under påskhelgen fortsätter en konflikt av lågintensiv karaktär mellan Karuna-fraktionen å ena sidan och Prabakharan-fraktionen å den andra i östra Sri Lanka.

Ett 100-tal politiska mord det senaste året utförts på individer tillhörande rivaliserande tamilska partier, dels personer som misstänks vara överlöpare/informatörer till regeringssidan. Mord har ägt rum både i regeringskontrollerade och LTTE-kontrollerade områden. De drabbade tamilska partierna anklagar regeringen för bristande säkerhet och skydd. Muslimska grupper har rest krav på att åter beväpnas av regeringen för att kunna försvara sig samt på att regeringen beviljar dem en egen *Interim administration* i likhet med vad LTTE kräver.

Tongivande människorättsorganisationer som *Amnesty International*, *Human Rights Watch* och *International Commission of Jurists* (ICJ) har i oktober uppmanat LTTE att upphöra med de politiska morderna.

Enligt Amnesty International är tortyr en av de vanligaste MR-kränkningarna i Sri Lanka, vilket bekräftas av lokala MR-aktivister, Sri Lankas MR-kommission samt landets högsta domstol. Sedan stilleståndsavtalet slöts har förekomsten av tortyr i nord och öst minskat. Dock är tortyr i det ordinarie polisarbetet fortsatt vanligt förekommande.

Dödsstraff anses ha avskaffats i praktiken, det vill säga dödsstraff utdöms men omvandlas till livstids fängelse.

Det råder en utbredd kultur av straffrihet, bland annat i förhållande till fall av försvinnande, mord, våldtäkt, tortyr som skett i anslutning till konflikten.

Ett tecken på förbättrad mediafrihet under 2003 var att Sri Lanka avfördes från *International Press Institute's* svarta lista. Trenden under 2004 var dock att statsägd

media tenderade att agera partiskt till förmån för presidenten, särskilt under valkampanjen inför det allmänna valet i april.

Respekten för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är förhållandevis god vad gäller rätten till utbildning och rätten till högsta uppnåelig hälsa. Dock förekommer stora regionala skillnader. Nästan sju procent av befolkningen lever i extrem fattigdom (under en USD per dag) och cirka 45 procent lever under två USD per dag. Sri Lanka ligger på plats 96 i UNDP:s *Human Development Index*.

Rekrytering av barnsoldater är en av allvarligaste kränkningarna av barnets rättigheter i Sri Lanka. LTTE har fortsatt att rekrytera barn även efter det att stilleståndsavtalet vunnit laga kraft. Rekryteringen av soldater, inte minst barn, i LTTE-områden sker delvis med tvångsmetoder. Totalt uppskattar UNICEF antalet till 4,250 rekryterade barn sedan 2001, av vilka 488 rekryterades under första halvåret 2004. Under 2004 har samtidigt 449 barn släppts av LTTE, inom ramen för den av UNICEF framförhandlade handlingsplanen för barn drabbade av väpnad konflikt mellan LTTE och regeringen.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Sri Lanka har ratificerat följande centrala konventioner:

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* (1980)

- ☐ Sri Lanka godkänner inte kommitténs kompetens enligt artikel 41 (d.v.s att en annan stat som tillträtt konventionen kan lämna ett klagomål om att Sri Lanka inte efterlever konventionen).
 - ☐ Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 1998.¹
 - ☐ Fyra rapporter har inlämnats (1983, 1990, 1994 och 2002) ICCPR-kommittén avlade sina sammanfattande observationer beträffande Sri Lankas fjärde och femte rapport i december 2003.¹ Kommittén uttryckte särskild oro över det faktum att konstitutionen tillåter begränsningar av grundläggande rättigheter, återkommande rapporter om tortyr, regeringens oförmåga att identifiera ansvariga för ofrivilliga försvinnanden samt trakasserier av journalister. Kommittén efterfrågade kompletterande rapportering om dessa frågor inom ett år.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant of Economic, Social and Cultural rights (ICESCR)*, (1980)**
- ☐ Sri Lanka har lämnat in en rapport 1996 som granskades 1998.

Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)* (1982)

¹ Concluding observations of the Human Rights Committee: Sri Lanka: 01/12/2003, CCPR/CO/79/LKA.

- En konsoliderad rapport, som innehöll landets 7:e, 8:e och 9:e rapport, lämnades in 2000 och granskades i augusti 2001.

Konventionen om avskaffande av all diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* (1981)

- Sri Lankas tredje rapport lämnades in 2000 och granskades i januari 2002.
- Tilläggsprotokollet till CEDAW ratificerades 2003.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* (1994)

- Sri Lanka godkänner inte klagomål enligt artikel 21 (klagomål från annan stat) och artikel 22 (individuellt klagorätt).
- En första rapport lämnades hösten 1997 och granskades i juni 1998.
- Tortyrkommittén besökte Sri Lanka i augusti 2000.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* (1991)

- Den andra ordinarie rapporten lämnades in våren 2000 och granskades i juli 2003.
- Tilläggsprotokollet om barn i väpnad konflikt ratificerades i september 2000.

Konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjer (2000)
Sri Lanka är ett av de 22 stater som har ratificerat konventionen.

Sri Lanka har inte skrivit under:

- Tilläggsprotokollet till ICCPR om avskaffande av dödsstraffet;
- 1951 års flyktingkonvention och dess protokoll;
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*;
- Tilläggsprotokollet till CAT;
- Tilläggsprotokollet till CRC om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Sri Lanka har inte gjort några omfattande reservationer till konventionerna. Rapporteringen till övervakningskommittéerna har gradvis blivit bättre och mer ambitiös till sin utformning men lider av en ständig eftersläpning. Eftersläpningen beror dels på ineffektivitet, dels på den politiska konjunkturen. Det civila samhället förbereder 'skuggrapporter'. Inför att Sri Lanka lämnade in sin senaste rapport till ICCPR-kommittén förbereddes t ex en välskriven rapport av *Asian Legal Resource Centre, Centre for Rule of Law, Sri Lanka* samt *People Against Torture, Sri Lanka*.

Resultaten av kommittéernas granskningar och rapporter som lämnas av särskilda rapportörer till FN:s kommission för mänskliga rättigheter publiceras ofta av MR-organisationer och diskuteras i media.

Sri Lanka har förhållandevis omfattande lagstiftning för skydd av mänskliga rättigheter. Konstitutionen från 1978 innehåller ett separat kapitel som garanterar vissa rättigheter men innehåller samtidigt en möjlighet att genom lag begränsa dessa rättigheter med hänsyn till nationell säkerhet, allmän ordning eller skydd för allmän hälsa och moral. ICCPR-kommittén återupprepade sin oro över detta faktum i sina sammanfattande slutsatser i december 2003.

Regeringen har inrättat en rad kommissioner, 'task forces' och kommittéer för att stärka respekten för mänskliga rättigheter. Det mest genomgripande initiativet är inrättandet (1997) av en permanent *Human Rights Commission* (HRC), vars arbete har förbättrats avsevärt under de senaste två åren. Mycket arbete återstår dock med institutionsuppbyggnad. En ny kommission inledde sitt arbete i maj 2003. Ny ordförande är Radhika Coomaraswamy, internationellt erkänd MR-expert och före detta FN-rapportör beträffande våld mot kvinnor, vilket ingav förväntningar för de uppgifter man planerar att ge kommissionen.

Kommissionen har ett brett mandat, vilket inbegriper granskning av lagförslag, utarbeta förslag till lagstiftning, ge myndigheter praktiska råd för att garantera rättigheter, utreda misstänkta MR-kränkningar, utbilda och informera allmänheten om MR samt ta emot, utreda och driva klagomål från enskilda. Elva lokalkontor har etablerats runt om i landet. Genom att varje arrestering ska meddelas till kommissionen inom 48 timmar samt att många arrester verkligen besöks, förebyggs användande av tortyr. Dock har hörts fortsatt kritik från enskilda organisationer att kommissionens besök är alltför glesa och därför måste öka betydligt i regelbundenhet för att ha avsedd verkan.

En studie som genomfördes på uppdrag av UNDP 2003 fann stora brister organisatoriskt, finansiellt och vad gäller kompetens och arbetssätt inom kommissionen. Det krävs betydande ansträngningar för att stärka kommissionen och angripa de problem som identifierats. Under 2004 har kommissionen kritiserats för att snarast göra punktinsatser istället för att mer systematiskt angripa problem. En kommissionär och en FN-volontär utsattes även under året för ringa misshandel på en polisstation i Jaffna när de försökte komma i kontakt med en arresterad. Det kan noteras att MR-aktivister dock fortsatt är skeptiska till kommissionens kapacitet att verka effektivt.

MR-avdelningar finns sedan 2002 vid armén, flottan och flygvapnet. Vidare har *Sri Lanka Foundation* ett *Human Rights Centre* som bland annat söker integrera kunskaper i den obligatoriska skolutbildningen. Vid universitet i Colombo finns ett MR-center, ett är på väg att sättas upp i Ampari och ett planeras vid Jaffnas universitet. Enligt skolreformen ska information om mänskliga rättigheter ingå i undervisningen. Den nya regeringen har tydligt åtagit sig att implementera en sådan läroplansreform.

3. Respekt för rätten till liv och kroppslig integritet och förbud mot tortyr
Utomrättsliga avrättningar och politiska mord har varit vanligt förekommande under den väpnade konflikten. Säkerhetsstyrkorna, och med dem allierade

politiska (tamil) partier å ena sidan och LTTE å den andra har både gjort sig skyldiga till avrättningar av utvalda individer.

Antalet övergrepp och mord på medlemmar av andra tamilska partier än LTTE har ökat under 2004. Särskilt medlemmar av EPDP (*Eelam People's Democratic Party*) och individer lierade med utbrytaren Karuna har drabbats. Uppskattningsvis 100 politiska mord har ägt rum sedan den interna splittringen inom LTTE i mars 2004. Dessutom finns rapporter om att drygt 150 medlemmar i det tamilska partiet EPDP mördats av LTTE sedan eldupphöravtalet trädde i kraft 2002.

Attentaten tolkas av vissa som en del av LTTE:s strategi att använda vapenvilan till att stärka sina positioner, militärt såväl som politiskt. De politiska morden under 2004 är uppenbara fall av summariska, utomrättsliga eller godtyckliga avrättningar och utgör således flagranta kränkningar. Dessutom har morden kommit att ses som ett allvarligt hot mot vapenvilan. Kortsiktigt destabiliserar morden fredsprocessen och långsiktigt utgör de ett hot mot respekt för mänskliga rättigheter, rättssäkerhet, mångfald och pluralism. Regeringen, den civila övervakningsstyrkan *Sri Lanka Monitoring Mission* (SLMM) och Norge, såsom facilitatorn i fredsprocessen, har anklagats för att inte agera tillräckligt kraftfullt för att få ett slut på de politiska morden.

Tongivande människorättsorganisationer som *Amnesty International*, *Human Rights Watch* och *International Commission of Jurists* (ICJ) har i oktober uppmanat LTTE att upphöra med de politiska morden. Liknande budskap har även sänts från EU-trojkan, USA och Kanada i bilaterala samtal med LTTE:s politiska ledarskap.

Likaledes har den lankesiska regeringen erinrats om sina skyldigheter att skydda sina medborgare, undersöka alla övergrepp, bringa förövare inför rätta samt tillförsäkra att regeringens egna aktörer inom de polisiära och militära leden inte deltar i eller indirekt stödjer de politiska morden.

I oktober 2000 utfördes en massaker på 27 tamilska ungdomar som hade hoppat av LTTE eller arresterats som misstänkta LTTE-anhängare i Bindunuwewa. En mobb av civila sades ligga bakom dådet, men mycket tyder på att det hela var organiserat av sinhala-nationalister och att den lokala polisen bidrog genom att inte förhindra dådet. En handfull personer ställdes inför rätta för att ha samarbetat med förövarna. Tre bybor och två militärer har under 2003 dömts till livstids fängelse för dessa brott. Dessa domar har dock överklagats och klagan har ännu inte behandlats i domstol. Under 2004 friades en åtalad för ansvar i Bindunuwewamorden på grund av bristfällig bevisning.

Ofrivilliga försvinnanden

De senaste två decennierna uppskattas ca 80 000 ofrivilliga försvinnande ägt rum i Sri Lanka. Ett antal oberoende undersökningskommissioner har tillsatts genom åren, vilket lett till att omständigheterna kring 16 742 försvinnande har kunnat klarläggas. Dessa kommissioner har emellertid enbart behandlat försvinnande som ägde rum före 1994. De fall som ägt rum sedan dess undersöks av en kommission under försvarsministeriet, vars rapporter är konfidentiella.

FN:s *Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances* gjorde ett uppföljningsbesök i Sri Lanka 1999. Gruppen noterade med oro att Sri Lanka trots ett flertal ansträngningar har det näst högsta antalet ouppklarade försvinnanden av länderna på arbetsgruppens lista samt att tillräckliga ansträngningar inte gjorts för att straffa de ansvariga för dessa brott. ICCPR-kommittén uttryckte i sina senaste sammanfattande observationer oro över det stora antalet ouppklarade, ofrivilliga försvinnanden, Sri Lankas oförmåga att identifiera de ansvariga och ställa dem inför rätta samt den kultur av straffrihet som detta skapat.

Antalet försvinnande har minskat betydligt sedan fredsprocessen inleddes. Såsom nämnts ovan är dock ofrivilliga försvinnande fortsatt ett problem på LTTE-kontrollerade områden.

Arbetet med att söka klarhet i det stora antalet fall av försvunna har inkluderats i fredsförhandlingarna. Internationella rödakorskommittén (ICRC) har av båda parter ombetts upprätta en oberoende verifieringsmekanism för detta ändamål.

Tortyr

Enligt Amnesty International är tortyr en av de vanligaste MR-kränkningarna i Sri Lanka, en uppgift som bekräftas av lokala MR-aktivister, *Human Rights Commission* samt landets högsta domstol. Enligt Amnesty International förekommer följande tortyrmetoder: upphängning i tummarna eller anklarna; slag med kablar, cricketracketar och plaströr fyllda med sand eller betong; nära dränkning; plastpåsar med bensin, chilipulver eller pesticider över huvudet; brännande med cigaretter eller smält plast; elektriska chocker mm. Våldtäkt används mot kvinnor. Sedan stilleståndsavtalet har förekomsten av tortyr i nord och öst minskat. Dock är användningen av tortyr i det ordinarie polisarbetet fortsatt ett allvarligt problem.

Efter ratificeringen av tortyrkonventionen antogs *Convention Against Torture Act*, CACA (1994), vilken stadgar ett minimistraffet för tortyr på 7 år. 2004 dömdes, för första gången sedan lagen antogs 1994, två personer för tortyr under 'CACA'. I ICCPR-kommitténs slutsatser uttrycks oro över återkommande rapporter om tortyr i Sri Lanka, att så få misstänka förövare ställts inför rätta samt att definitionen av tortyr är för restriktiv i nationell lagstiftning. I det civila samhällets 'skuggrapport' till ICCPR-kommittén framhålls att den allmänna kollapsen av polisväsendet är huvudsaklig orsak till förekomsten av tortyr. Detta har resulterat i otydlighet vad gäller ordergivning, bristande kunskap om brottsplatsundersökning, ökad kriminalitet och ökat tryck från allmänheten att polisen ska "hantera" brottsligheten och korruption. *Asian Human Rights Commission* (AHRC) rapporterar om fler anmälda fall av tortyr i polisarrester under 2004.

Fängelseförhållandena är dåliga. Beläggningen på fängelserna uppskattas vara mer än tre gånger det tillåtna antalet. Det förekommer att fångar får sova i skift eftersom det inte finns utrymme för alla att ligga ned. Våld mellan fångar förekommer, det senaste året allt oftare med politiska motiv. I juli 2004 mördades en tamilsk man av en annan intagen, sannolikt som ett resultat av den interna splittringen av LTTE. Dessa mord reser frågor om ansvariga myndigheters hantering av säkerhetsrelaterade frågor på fängelserna, särskilt om det är så att individer från två rivaliserande falanger av LTTE medvetet placeras i samma byggnad.

4. Dödsstraff

Sri Lanka har inte ratificerat tilläggsprotokollet till ICCPR om avskaffandet av dödsstraff men hör till de länder som enligt FN:s lista över dödsstraffet (E/CN.4/1999/52) anses ha avskaffat dödsstraffet i praktiken. Dödsstraff utdöms men straffet omvandlas till fängelse. Den senaste avrättningen ägde rum 1976. Presidenten har meddelat att dödsstraff inte kommer att verkställas så länge hon har makten. (Presidentens mandat går ut 2005). Den debatt om att frångå de facto moratoriet som initierats av dåvarande inrikesministern 2003 har inte fortsatt under 2004. Dock är det svårt att fastställa om denna tystnad skall tolkas som en konsolidering av de facto moratoriet eller om frågan om dödsstraff moratoriet helt enkelt inte "fått plats" på den i övrigt mycket turbulenta politiska agendan i Sri Lanka under 2004.

5. Rättssäkerhet

Sri Lanka har ett utbyggt rättssystem och *de jure* oberoende domstolar. Domare slutar vid lagstadgad pension, och kan tvingas avgå på grund av att de misskött sig eller på grund av fysisk eller mental oförmåga. Detta kan bara ske efter en rättslig utredning och gemensamt beslut av presidenten och parlamentet. Presidenten utser domare till Högsta domstolen och överrätter. En *Judicial Service Commission*, bestående av ordförande och två ledamöter i högsta domstolen utser, förflyttar och avskedar domare i underrätt.

Rättssystemet är tungrovt och ineffektivt. Rättegångarna drar ofta ut på tiden och även de av enklare karaktär tar månader, ibland år. Domstolarna är i princip självständiga i förhållande till den exekutiva makten, även om graden av självständighet också beror på den enskilde domarens mod och kunskap. Det händer att politiker lägger sig i och styr utgången av domstolsutslagen.

De senaste åren kan en trend mot att domstolarnas oberoende försvagats skönjas. I november 2001 besökte en delegation från *International Bar Association* Sri Lanka. En av slutsatserna var att det fanns tydliga tecken på att *Judicial Service Commission* sparkat domare utan närmare utredning samt att den procedur som presidenten använde för att utnämna domare saknar objektivitet och öppenhet.

Marga Institute genomförde våren 2002 en enkätundersökning bland sökande, tilltalade/svaranden, fängslade, advokater och domare. Slutsatsen av undersökningen var att flertalet av de tillfrågade ansåg att rättsväsendet är utsatt för korruption, fungerar långsamt och ofta inte är oavhängigt. Endast 50 procent av de tillfrågade menade att rättsväsendet förtjänade stor tillit och flertalet menade att situationen var bättre för fem år sedan.

Under 2004 har politiseringen av Högsta domstolen ökat. En senior ledamot i Högsta domstolen avgick under året i förtid efter en intern schism relaterat till påstådd politisering i utnämning av ledamöter till en konstitutionell kommitté. Dåvarande UNP-regeringen lade i början av november fram en misstroendeförklaring mot ordförande i Högsta domstolen. I och med att presidenten bara några dagar senare hemförlovade parlamentet kom dock misstroendeförklaringen aldrig upp för behandling.

En *National Police Commission* inrättades genom 17:e tillägget till konstitutionen(2001) med mandat att undersöka kränkningar begångna av poliser. Kommission inledde sitt arbete först 2003, och har under 2004 tagit kontroversiella beslut för att komma till rätta med oegentligheter beträffande befordringar. Kommissionen bidrog även på ett konstruktivt sätt till att det valrelaterade våldet var mindre under de allmänna valen 2004 jämfört med föregående val.

Korruption inom polisen är ett allvarligt problem vad gäller bl. a olagliga frihetsberövanden. En rapport från *International Legal Assistance Consortium* i mars 2003 konstaterar att om inte tillräckliga mutor kan erbjudas sker ofta arresteringar utan att sakliga skäl föreligger. Rapportens generella slutsats är att den etiska standarden inom hela rättssystemet underminerats genom alla år av krig i form av användande av övervåld mot misstänkta och dömda, domstolarna som ger efter för politiska påtryckningar, korruptionen, osv.

Enligt *Transparency International's* etablerade index på förekomst av korruption hamnar Sri Lanka på plats 70, vilket är en försämring jämfört med 2003 då Sri Lanka återfanns på plats 66.

LTTE har sin egen rättskipning, som ofta är politisk. I Jaffna har hot från LTTE mot domstolstjänstemän lett till ett icke-fungerande domstolsväsende. Domarna i LTTE-domstolarna har låg eller ingen juridisk utbildning, och domstolarna hanterar fall utan vare sig utarbetade rättskällor eller ett väldefinierat rättsligt mandat. LTTE uppmanar alla tamiler att använda det LTTE-kontrollerade rättsväsendet, enligt uppgift ibland genom hot om våld. UNICEF och UNHCR har under året bedrivit utbildning av LTTE:s 'jurister' beträffande grundläggande mänskliga rättigheter, särskilt barnets rättigheter.

LTTE etablerade i juli 2004 ett North-East Secretariat on Human Rights (NESOHR). Det är ännu oklart vilken konkret roll man ämnar ge sekretariatet. Det kan tyckas motsägelsefullt och föga förtroendeingivande att ett liknande sekretariat upprättas under samma period som LTTE misstänks för att ligga bakom ett ökande antal politiska mord.

LTTE driver vidare in "skatt" i de områden de kontrollerar men också utanför dessa, som i Jaffna och Batticaloa. Den som inte betalar riskerar att kidnappas till dess att skatten betalats. Summorna är mer eller mindre avvägda efter betalningsförmåga.

Regeringen kontrollerar alla säkerhetsstyrkor. Förutom armén, med ca 120 000 man, flottan med 15 000 och flygvapnet med 17 000, har även polismakten, som är ansvarig för den interna säkerheten i de flesta av landets delar, använts i militära operationer. Därutöver finns polisens *Special Task Force* (STF) som bemannat de flesta säkerhetskontroller. Ett slags hemvärn (*home guards*) har bildats för att skydda muslimska och sinhalesiska byar nära krigszonen. Regeringen beväpnar också några av de tamilska partier som står i opposition till LTTE. Dessa partier har dock gradvis avväpnats som ett resultat av vapenvilan. Det är svårt att säga om avväpnningen har varit effektiv.

6. Personlig frihet

Individens skydd mot godtyckliga frihetsberövanden har stärkts betydligt de senaste åren: Undantagstillståndet *Emergency Regulations* (ER) upphörde att gälla i juli 2001 och terrorlagstiftningen *Prevention of Terrorism Act* (PTA) kan inte längre användas som grund för arrestering.

Emergency Regulations (ER) bestod av ett system av regler som hela tiden fylldes på och ändrades. Presidenten kunde införa undantagslagar, vilka upphävde existerande lag men inte konstitutionen. Arresterade kunde hållas under längre tid utan häktning. Ibland häktades personer under ER för att sedan omhäktas under PTA. Häktningstiderna kunde på det sättet uppgå till år.

Enligt PTA kunde en person på Ministerns uppdrag arresteras i upp till arton månader utan rättsliga åtgärder och polisen kunde genomföra husrannsakan och beslagta dokument utan särskilt tillstånd. Beslut under PTA kunde inte överklagas. I februari 2002 förklarade premiärministern att nya arresteringar under *Prevention of Terrorism Act* (PTA) inte skall äga rum. Lagarna (dekreten) finns dock kvar.

Enligt ICRC har inte några arresteringar gjorts under PTA sedan vapenstilleståndet. Ca 40 av de 1200 personer som satt frihetsberövade under PTA när vapenstilleståndet slöts i februari 2002 väntar fortfarande på rättegång.

Såsom nämnts ovan så förekommer det att LTTE i landets östra delar kidnappar individer, i många fall muslimer, och kräver en lösensumma som villkor för frigivning.

Efter en lång period av reserestriktioner på grund av konflikten, har situationen avsevärt förbättrats. En viss kontroll sker dock av båda sidor vad gäller personer som reser in och ut ur de LTTE-kontrollerade områdena.

7. Strafffrihet

Strafffriheten är utbredd och utgör ett stort problem. Särskilt tydligt har detta varit i förhållande till fall av försvinnande, mord, våldtäkt och tortyr. Om någon straffas är det oftast en militär eller polis av lägre rang. Många allvarliga fall läggs ned i brist på bevis, ibland efter påtryckningar från högre uppsatta jurister.

Strafffriheten har varit utbredd vad gäller de politiska morden det senaste året. Endast en handfull förövare har arresterats och förts inför rätta. Såsom nämnts ovan utgör de politiska morden ett allvarligt hot mot fredsprocessen. Det är självfallet den lankesiska regeringens uppgift att skydda sina medborgare men i praktiken är det svårt att se hur detta skydd skulle kunna beredas effektivt, särskilt i de områden i nordöst som de facto kontrolleras av LTTE.

Offer för MR-kränkningar som använder rättssystemet får ibland kompensation. Svagheten ligger dock i att förövare inte döms, något som vidmakthåller en kultur av strafffrihet.

8. Yttrande- och mediafrihet m m

Yttrande- och tryckfrihet garanteras i Sri Lankas konstitution men kan begränsas med hänsyn till nationell säkerhet. Regeringen kontrollerar delar av pressen, två TV-stationer och *Sri Lankan Broadcasting Corporation*. Det finns ett stort och varierat utbud av privata tidningar, radiostationer och TV-kanaler, inklusive en privat tidning i Jaffna.

Sedan stilleståndsavtalet i februari 2002 råder rörelsefrihet, och journalister kan besöka vilka områden de vill. Resultatet har varit en kraftig ökning i mediarapportering från tidigare krigsområden. Ett tecken på att respekten för mediafriheten ökat det gångna året är att Sri Lanka i september 2003 avfördes från *International Press Institute's* svarta lista, på vilken landet förekommit sedan oktober 2000.

I november 2003 inrättades *Sri Lanka Press Institute* (SLPI), på initiativ av olika mediaorganisationer (journalister, redaktörer och tidningsägare) och med stöd från Sverige och Norge. SLPI, som är ett privat institut med både privata och statliga medier som medlemmar, driver en *Press Complaints Commission* samt ett *College of Journalism*. Kommissionen, som motsvarar svenska PO, emottar klagomål från enskilda; hittills har 170 klagomål inkommit, varav 160 avgjorts genom s k 'conciliation' (berörd tidning accepterar kritiken och publicerar en rättelse). Om 'conciliation' inte räcker återstår 'mediation' (aktiv medling av Kommissionen) eller 'arbitration' (Kommissionen fäller avgörande när parterna inte kommer överens). Kommissionen har genom de fall den hanterat skapat sig en tydlig roll och får anses åtnjuta tämligen stort förtroende.

Det kan dock noteras att ICCPR-kommittén uttryckte oro över återkommande rapporter om trakasserier mot journalister samt att majoriteten av anklagelser om kränkningar av yttrandefrihet har ignorerats eller avfärdats av myndigheterna. Medias agerande under valet präglades av politiskt beroende och partiskhet. Se vidare nedan under avsnitt 9.

LTTE har sökt begränsa tanke- yttrande- eller tryckfrihet på de områden de kontrollerar. MR-aktivister har varit särskilt utsatta för dessa begränsningar. LTTE respekterar inte föreningsfriheten. LTTE uppges även att med hot om våld ha tvingat individer att delta i möten till stöd för LTTE.

Den interna splittringen inom LTTE under 2004 har lett till ökade trakasserier av journalister i den nord-östra delen av landet.

Det råder religionsfrihet i landet och en relativt stor tolerans mellan olika religionsföreträdare. Landet har fyra stora religioner: buddhism, hinduism, islam och kristendom. Buddhismen har en privilegierad ställning i konstitutionen, men respekt för alla religioner garanteras. Religion har generellt inte utgjort något konflikttema i Sri Lanka. (Se nedan under avsnitt 16.)

9. De politiska institutionerna

Sri Lanka är en demokratisk republik med flerpartisystem. Den konstitutionella makten delas mellan den folkvalda presidenten och ett parlament med 225 ledamöter. Presidenten, som väljs för sex år, har genom 1978 års konstitution stark makt och är statschef. Han/hon kan upplösa parlamentet, vilket i sin tur har mandat att välja bort presidenten genom 2/3 majoritet vid omröstning.

För val till parlament såväl som till presidentposten kandiderar man på basis av politiska partier eller oberoende grupper. Relationen mellan parlamentet och presidenten är komplicerad. De två institutionerna har kontrolluppgifter gentemot varandra. Under vissa omständigheter kan parlamentet avsätta presidenten eller t o m upplösa ämbetet. Presidenten är ansvarig inför parlamentet, vilket bl a kontrollerar hennes finanser. Samtidigt har hon möjlighet att upplösa parlamentet ett år efter allmänt val. Hon kan också begära folkomröstning om lagförslag som parlamentet röstat ner.

Senaste presidentvalet ägde rum i december 1999. Det föregicks av våld som kulminerade i två bombdåd, ett vid ett offentligt möte i Colombo där presidenten var måltavla och förlorade ett öga. President Chandrika Bandaranaike Kumaratunga fick fortsatt mandat i ytterligare 6 år.

Valen i Sri Lanka är i huvudsak demokratiska. En oberoende valkommission övervakar vanligen valen. Även lokala och internationella övervakare tillåts övervaka valen. De allmänna valen 2001 var, enligt observatörsorganisationerna PAFFREL och MFPE, de mest våldsamma sedan valen 1988 och 1989; totalt mördades över 60 människor och valfusk var utbrett enligt samma observatörer. Valdeltagandet var förhållandevis högt, över 76 procent.

I november 2003 upplöste presidenten parlamentet och tog över inrikes-, försvars och massmediaministeriet. Presidenten etablerade en allians mellan sitt parti *Sri Lanka Freedom Party* (SLFP) och det singalesnationalistiska *Janatha Vimukthi Peramuna* (JVP). Nyval ägde rum 2 april 2004 på presidentens initiativ. Presidentens allians – United People's Freedom Alliance – vann men lyckades först i september att få majoritet i parlamentet.

EU, Samväldet och Japan hade valövervakare på plats, liksom de lokala organisationerna Paffrel och CMEV². Det finns ett antal positiva aspekter med valet 2004. Valdeltagande var högt (ca 85%) och valrelaterat våld var mindre jämfört med föregående val. För första gången på 15 år hade även röstberättigade i LTTE-kontrollerade områden möjlighet att rösta i tillfälligt upprättade vallokaler. Den oberoende nationella valkommissionären samt poliskårens agerande under valet erhöll beröm för sitt strategiska samarbete från såväl nationella som internationella valövervakare.

EU:s valövervakningsmission konstaterade dock att förekomsten av våld var oacceptabelt i ett demokratiskt val. Totalt beräknades fem personer ha berövats livet i samband med valet, samtliga i nordöst. Det var också olyckligt att den oberoende nationella valkommissionen inte kunde utnämnas på grund av osämja mellan presidenten och det konstitutionella rådet. Även om den enskilde valkommissionären utförde sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt hade en fullödig kommission ökat kapaciteten att säkerställa ett oberoende och effektivt genomförande av valet.

Både vad gäller valfusk och politiskt våld var situationen särskilt bekymmersam i de nordöstra delarna, vilka till stor del de facto kontrolleras av LTTE. Det politiska våldet och trakasserier försvårade, i vissa fall omöjliggjorde, kampanjarbete av partier som inte stödde LTTE i nordöst. *Tamil National*

² Se www.peacelanka.lk, www.cpalanka.org

Alliance (TNA) fungerade som LTTE:s politiska ombud i nordöst och andra partier (såsom EPDP) utsattes för hot, i vissa fall dödshot, när de försökte bedriva kampanj. Den interna splittringen mellan LTTE-Nord och Karuna bidrog också till ett mer våldsamt klimat i de nordöstra delarna av landet.

Även medias roll i samband med valet gav anledning till oro. För tamilska röstberättigade i nordöst rapporterades tillgången på oberoende information om icke-TNA-kandidater begränsad i och med att få tamilspråkiga media gav utrymme åt kandidater som utmanade LTTE:s anspråk på att vara 'sole representative'. Ett Londonbaserat medium, *Tamil Broadcasting Corporation*, utsattes för hot och lade ned sin verksamhet. Politisk ensidighet rapporterades även i nationella media. Beskyllningar om medias partiskhet till förmån för presidentens allians ledde till att den statsägda televisionen och radion övertogs av valkommissionären fem dagar före valet.

Liksom rättssystemet urholkas delar av den offentliga förvaltningen i ökad grad av politisering och korruption. Djupa traditioner av patron/klient-relationer sägs förklara utvecklingen, som hämmar förvaltningens effektivitet, förutsägbarhet och transparens.

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslösheten i Sri Lanka beräknas officiellt till 9,2 % men blir högre om man tar hänsyn till det stora antalet småbrukare, fiskare och anställda i informell sektor som lider av undersysselsättning eller stora säsongsvariationer. Inte minst är arbetslöshet och undersysselsättning av ungdomar ett stort problem, som historiskt visat sig ha stor politisk sprängkraft. Det finns undersökningar som uppskattar att var tredje person under 25 år är utan jobb, medan endast fyra procent av dem över 30 år går utan arbete. Nästan 80 procent av alla arbetslösa är under 29 år.

Arbetslösheten är således ett stort socialt och politiskt problem. Administrationen och näringslivet kan inte erbjuda alla med högre utbildning ett arbete som motsvarar deras ambitioner. De som inte har familjer med positioner och kontakter har svårt att finna arbete. Bland dessa ungdomar gror missnöjet och utanförkänslan, vilket tar sig uttryck i demonstrationer och uppror.

Flertalet heltidsanställda arbetstagare täcks av arbetstidslagstiftning som begränsar arbetstiden till 45 timmar per vecka (arbetsvecka med 5 1/2 dagar). Dessa har även lagstadgad semester 14 dagar om året, 14-21 dagars sjukfrånvaro med ersättning och ytterligare 20 dagars ledighet per år vid nationella helger. Föräldraledighet gäller för vissa fast anställda och deltidsanställda kvinnor.

Arbetsmarknaden är generellt reglerad till förmån för arbetstagarens skydd. Det finns över 1500 registrerade fackföreningar, kollektiv förhandlingsrätt och strejkrätt. Så gott som alla sektorer med större arbetsplatser har en relativt hög andel av organiserad arbetskraft. Enda undantaget är *Export Processing Zones* där fackföreningar inte har möjlighet att verka. Regeringens *Board of Investment* bestämmer villkoren för de ca 100,000 – flertalet unga kvinnor – som utgör arbetskraften inom dessa områden. Arbetsförhållandena i sig är inte dåliga, relativt sett, men säkerheten för dessa kvinnor, på förläggningarna där de bor och i anslutning till fabrikerna är begränsad och de utsätts ofta för sexuella

trakasserier och ibland övergrepp. Ett antal lagar ska skydda arbetstagares säkerhet och hälsa, men myndigheterna (Arbetsmarknadsministeriet) har för få inspektörer för att göra effektiva granskningar. I lagen har arbetare rätt att vägra arbete när deras hälsa är i fara, men flertalet arbetare känner inte till dessa eller ignorerar säkerhetsrisker i tron att de annars riskerar förlora sina jobb.

Över 70 procent av arbetarna på teplantagerna är organiserade (800,000) och i den övriga privata sektorn är ca 20 procent organiserade fackligt. Bland offentliganställda är organiseringsgraden mycket hög och strejker och övertidsblockader förekommer ofta, trots att offentliganställda inte har strejkrätt i laglig mening. Ett antal strejker under 2003 och 2004 har handlat om statliga företags privatiseringar, t ex Ceylon Petroleum Corporation och Cooperative Wholesale Establishment, där många jobb försvunnit.

Möjligheten att avskeda arbetare är begränsad till lagbrott. Avskedade arbetare kan vända sig till en arbetsdomstol och vinner ofta sina mål.

Det finns drygt 850,000 lankesiska gästarbetare (dvs 5 procent av landets befolkning). 90 % av dessa arbetar i mellanöstern. Migrantarbetarna sänder varje år hem motsvarande drygt 10 miljarder kronor, vilket är landets enskilt största exportintäkt. Av gästarbetarna är det stora flertalet (drygt 600,000) kvinnor. Vissa migrantarbetare är så unga som 14 år, med falska identitetshandlingar när de lämnar Sri Lanka. Det finns inga bilaterala överenskommelser som skyddar dessa barn. Sri Lanka har ratificerat samtliga ILO:s åtta centrala konventioner (*core labour standards*).

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovården är fri i Sri Lanka och håller relativt hög standard i förhållande till landets tillgångar. 4,2 procent av statsbudgeten går till hälsovård (2003). Avancerad sjukvård finns endast i Colombo. Vaccinering av barn är nästan heltäckande.

En ny rörelse för patienters rättigheter, Patient's Rights Movement, bildades 2004.

Tillgången på hälsovård är bristfällig i Jaffna och de LTTE-kontrollerade områdena. Genom att ändra anställningskriterier för viss personal (bl a sjuksköterskor) försöker myndigheterna förändra trenden med att så få väljer att arbeta i norra och östra delarna av landet.

Självbrandsnivån är hög, särskilt bland ungdomar. Drogmissbruk, särskilt alkohol och heroin, är ett ökande problem.

Enligt UNAIDS uppskattningar är HIV/AIDS ännu ett relativt litet problem, med endast 0,07 procent HIV-smittade bland den vuxna befolkningen (15-49 år). Antalet smittade kvinnor och män är i stort sett detsamma. I Sri Lanka finns dock flera element som skulle kunna bidra till snabb spridning av HIV, t ex är användningen av kondom sällsynt, prostitution vanligt, spridningen bred av sexuellt överförbara sjukdomar och migrantarbete vanligt förekommande. Människors rörlighet har ökat inte minst som följd av vapenvilan i februari 2002. Det finns därför stor anledning för regeringen att ge hög prioritet åt förebyggande insatser som förhindrar utvecklingen av en HIV-epidemi.

Jämfört med tidigare år har Sri Lanka i år haft ett större antal fall av dengue, enligt uppgift på grund av sanitära orsaker som att avfallstunnor lämnas utan lock.

12. Rätten till utbildning

Alla barn har rätt till utbildning och den är obligatorisk upp till 14 års ålder. Vissa kostnader förväntas föräldrarna stå för, men mindre bemedlade kan i många fall få skoluniformen av staten. Skolböckerna är gratis. 6,3 procent av statsbudgeten används till utbildning (2003). Vad gäller kvalitet i skolundervisningen, t ex pedagogisk utveckling, lämnas dock mycket att önska. Utrymmet för elevers ifrågasättande är mycket begränsat, liksom möjligheter att påverka undervisningens utformning.

Drygt åtta procent av den vuxna befolkningen är illiterat (UNDP 2002). Läskunnigheten är lägst (22,3 procent är analfabeter) i tedsrikten där skolsystemet helt nyligen etablerats under stora svårigheter. Detta medför att många barn inte går i skola. Sekundärutbildning genomgår 75 procent av både flickor och pojkar.

Det råder brist på tamiltalande lärare. Eftersom utbildning nästan uteslutande ges på modersmålen, bidrar skolsystemet i viss utsträckning till segregering mellan de tamil- och sinhalestalande grupperna och motverkar nationell försoning. Textböcker förstärker ofta denna påverkan genom sitt sätt att behandla etnicitet och religion. Undervisning i historia och samhällskunskap formas inte sällan efter nationalistiska linjer snarare än att underbygga tolerans mellan grupperna.

Det råder också brist på universitetsplatser och konkurrensen för att få högre utbildning är hård.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Trots goda indikatorer³ vad gäller läskunnighet, tillgång till sjukvård och livslängd, och en BNP på USD 3570 per capita (PPP 2002), lever nästan sju procent av befolkningen i extrem fattigdom (under en USD per dag) och cirka 45 procent lever under två USD per dag. Siffror för Norr och Öst ingår inte i dessa uppskattningar, dvs. sannolikt är situationen än mer allvarlig. Sri Lanka återfinns på plats 96 i UNDP:s *Human Development Index*.

Den ekonomiska tillväxten för 2004 uppskattas bli ca 4 procent av BNP. Inflationen för 2004 blir runt sju procent. Löneutvecklingen inom de flesta yrkena håller emellertid inte jämna steg med inflationen, vilket gör att många förlorat betydligt i reell köpkraft det senaste året.

Visserligen kan det antas att relativt få lankeser svälter eller lever i djup misär, särskilt i jämförelse med övriga Sydasiens. 25 procent av befolkningen uppskattas dock vara undernärd. Vatten är en bristvara på Sri Lanka och över 20 procent saknar tillgång till rent vatten. 22 procent av barnen föds underviktiga.

Det finns stora regionala skillnader i utbredning av fattigdom, i synnerhet mellan stad och landsbygd. Nästan 90 procent av Sri Lankas fattiga uppskattas

³ Sociala indikatorer från Human Development Report 2004 (UNDP); siffror för tillväxt och inflation från Ambassadens 'Country Report Jan-Sep 2004' till Sida/UD.

bo på landsbygden (där 80 procent av befolkningen bor). Ojämligheten är slående vad gäller tillgång på ekonomisk infrastruktur, arbetstillfällen och alternativ försörjning i situationer av ekonomisk kris. Regionalt har Western Province (Colombo) upplevt en minskning i fattigdom medan alla övriga provinser (särskilt Uva, North Western, Sabaragamuwa, North Central och Central) sett en försämring det senaste decenniet, främst som resultat av torka och den väpnade konflikten.

Tillgång på jord och bostad har blivit en viktig fråga för den nya regeringen. I de krigsdrabbade distrikten i norr och öster uppskattas 326,000 bostäder ha blivit förstörda under kriget. I samband med internflyktingars (IDPs) återflyttning till sina ursprungliga platser erbjuder regeringen, med finansiellt stöd av Världsbanken och andra givare, ett bidrag för nya bostäder, husgeråd, osv. (hittills 72,000 familjer av totalt ca 97,000 IDP-familjer (374,000 personer) som återvänt i augusti 2004). Återuppbyggnad av bostäder och möjligheter till försörjning för återvändande IDPs är nära kopplad till äganderätten till mark. Ett ökande antal landkonflikter visar på problemet, varför Världsbanken hjälper Ministeriet för Rehabilitering att genomföra en kartläggning av ägandeförhållandena i berörda distrikt. Med ett uppdaterat äganderegister ute i distrikten ökar förutsättningarna att lösa dessa konflikter på ett acceptabelt sätt. Även på andra håll uppmärksammas rätten till bostad, t ex i höglandet där myndigheterna har börjat bygga nya bostäder/lägenheter för plantagearbetare, och i en del slumområden.

Myndigheterna etablerade 1995 ett socialt stödprogram – *Samudhi* – som skall tillförsäkra de fattigaste deras basbehov. Ca 2 miljoner erhåller stöd från *Samudhi*. Dock har programmet utsatts för kritik för att det inte tillräckligt fokuserar på de mest utsatta, för att det inte etablerats i Nord-provinsen samt för att det används i politiska syften.

OLIKA GRUPPERS SITUATION

I konstitutionen säkerställs alla medborgare lika rättigheter, men i praktiken har diskriminering varit en av orsakerna till den väpnade konflikten. En viktig faktor är språket. Regeringen har vid flera tillfällen sedan 1994 gjort ansträngningar för att undanröja diskriminering, bland annat med en språklag som tyvärr inte tillämpas. Hittills har det varit politiskt omöjligt att komma vidare med en lagstiftning som söker undanröja diskriminering. I oktober 1999 lade regeringen fram ett lagförslag för att bekämpa diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, kön, religiös eller politisk uppfattning, språk, kasttillhörighet, ålder eller funktionshinder, *Equal Opportunities Act*. Lagen var tänkt att gälla även den privata sektorn. Men lagförslaget vållade en häftig debatt, i synnerhet vad gäller språkfrågan, och genom vissa sinhalesiska gruppers agerande drogs det tillbaka.

14. Kvinnans ställning

Rättslig ställning/rättskapacitet

Sri Lankas konstitution har en icke-diskrimineringsparagraf som gäller kön och andra uppräknade grunder (artikel 12.2). Lagar eller beslut som gynnar kvinnor kan inte ifrågasättas med hänvisning till likhetsprincipen, vilket gör positiv diskriminering möjlig (artikel 12.4). Icke-diskrimineringsprincipen gäller dock inte den privata sektorn.

Olika religiösa grupper har enligt konstitutionen rätt att följa existerande särskilda lagar både skrivna och oskrivna även om dessa strider mot andra föreskrifter i konstitutionen (t ex alla individers likhet inför lagen). De har således skilda lagar för giftermål, skilsmässa, underhåll av barn och arv. De flesta äktenskap är arrangerade.

Muslimerna lyder under *Muslim Marriages and Divorce Act*, som delvis baserar sig på Shafi-sektens lagsystem. Enligt denna är kvinnans samtycke till äktenskap inte nödvändigt, kvinnan måste ha bevis för att få skilsmässa, (vilket inte gäller mannen) samt acceptera månggifte. Enligt den allmänna strafflagen måste en kvinna vara 18 år för att gifta sig, men för muslimerna är giftermål tillåtet från 12 års ålder. För närvarande görs en översyn av denna lag av en särskild 'Committee on Muslim Marriages', bl.a för att stärka kvinnans rätt att kunna arva jord.

Tamilska kvinnor från norr lever under Thesawalamai-lagen som förbjuder gifta kvinnor att ingå affärsavtal som gäller fast egendom utan makens samtycke. Kvinnor från Kandy-området kan lyda under Kandy-lagarna, som i många avseenden ger kvinnan större rättigheter än den allmänna lagen. Ca 7,5 procent av befolkningen är kristen och majoriteten av dem är romerska katoliker. För dem gäller samma regler gentemot kyrkan som för katoliker i andra länder, dvs. kyrklig vigsel är livslång och skilsmässa är inte tillåtet.

Män favoriseras när det gäller fördelning av land. Det gäller särskilt de program för nya bosättningar som genomförts sedan självständigheten. Endast om mannen i en familj dör kan kvinnan få land i sitt namn.

Parlamentet antog en ny medborgarskapslag våren 2003, som ger lika rätt för kvinnor som män att föra över sin nationalitet till sina barn. Den nya lagen innebär ett viktigt steg i elimineringen av diskriminering av kvinnor. Den gäller retroaktivt, dvs alla personer födda av en lankesisk mamma sedan 1948 har rätten till ett lankesiskt medborgarskap oavsett pappans nationalitet.

Negativa attityder mot änkor, ogifta kvinnor och barnlösa kvinnor påverkar kvinnans ställning i samhället.

Arbetsliv och politik

Kvinnor på arbetsmarknaden är aktiva främst i sämre betalda yrken. Drygt en procent av kvinnorna klassificeras som arbetsgivare, 68 procent som arbetstagare, 15 procent som enmansföretagare (*selfemployed*), och 16 procent som obetalda hemarbetare.

Arbetslösheten är högre bland kvinnor än män 13,6 procent jämfört med 7,0 procent för männen. Skillnaden är något större bland välutbildade.

Kvinnorna i Sri Lanka står för huvuddelen av landets valutainkomst genom arbete i *Free Trade Zones*, i textilindustrin, på te- och gummiplantagerna och som gästarbetare, huvudsakligen i Gulf-staterna. Många kvinnor som migrerar råkar illa ut. De flesta kommer oförberedda direkt från byn. En myndighet, *Sri Lankan Bureau for Foreign Employment* (SLBFE) har inrättats för att göra det lättare för kvinnor att klara sig som gästarbetare genom att ge dem viss utbildning, stöd och försäkringar. Lankeser utanför Sri Lanka kan inte rösta i allmänna val, något som drabbar denna stora grupp av kvinnor, ca 600,000.

Kön spelar en större roll på den privata arbetsmarknaden än på den offentliga, där fasta regler för rekrytering och befordran finns. Säkerställd statistik finns inte över detta men fler kvinnor har höga poster i den offentliga sektorn än i den privata. Endast ett fåtal kvinnor har nått höga positioner inom privat såväl som offentlig sektor.

Kvinnor har rösträtt sedan 1931. Få kvinnor har dock höga ämbeten inom politiken, utom ett fåtal som kommer från familjer med stort inflytande. Det gäller till exempel presidenten.

Endast fyra procent av parlamentsledamöterna är kvinnor och endast tre av drygt 40 kabinetsministrar är kvinna. Få kvinnor har viktiga poster inom fackföreningsrörelsen, även när det gäller kvinnodominerade yrken.

Utbildning

I utbildningen råder generellt ingen uppenbar diskriminering. Det är inom yrkesutbildningen som tydliga könsskillnader finns. Pojkar utbildar sig till alla slags hantverksyrken, medan flickor utbildar sig till sekreterare, sömmerskor eller i hushållsarbete.

Av lärarna är 67,5 procent kvinnor, men få av dem blir rektorer. Vid universiteten är mer än en tredjedel av de anställda akademikerna kvinnor. Tio procent av professorerna är kvinnor. Det finns en kvinnlig universitetsrektor.

Skillnaden är minimal vad gäller pojkars och flickors skolgång. Flickorna är fler än pojkarna av 14-åringar och äldre som går i skolan. Siffran jämnas ut på universitetsnivå. Antalet flickor som hoppar av skolan ökar dock i norr, öster och centrala delarna. Klasskillnader betyder mer än kön vad gäller utbildning.

89,6 procent av kvinnorna är läskunniga, jämfört med 94,7 av männen. Inom den högre utbildningen utgör kvinnorna 45 procent av studenterna och ca hälften är kvinnor inom utbildningar som humaniora, juridik, ekonomi, medicin, veterinär och tandläkare, medan de endast är drygt 10 procent vid de tekniska högskolorna.

Familj, våld och hälsa

Statistik över hushåll med ensamstående mödrar saknas. Storfamiljssystemet finns fortfarande på Sri Lanka, och därmed alla slags familjebildningar. Det är vanligt med ensamstående fäder på grund av arbetskraftsexporten till Gulfstaterna. Kriget har medfört att många kvinnor blivit änkor och ensamstående mödrar.

Våld mot kvinnor och våldtäkt är straffbara handlingar. Våld mot kvinnor är mycket vanligt men rapporteras sällan. En viss trend till ett ökat antal rapporterade fall finns dock. En studie visar att 60 procent av kvinnorna utsätts för våld i hemmet. Våld i hemmet inkluderar misshandel, incest och traditionella seder som jungfruprover. Att skiljas är för många kvinnor en ekonomisk och social omöjlighet. Det är svårt att driva fall av kvinnomisshandel i rätten, trots att det genom lagändring 1995 blivit något enklare.

Våldtäkt är vanligt, också mot minderåriga. Våldtäkt har inte använts systematiskt som ett vapen i konflikten, men ofta har soldater förgripit sig på kvinnor vid säkerhetskontroller eller sökt upp dem i hemmen. Sexuella tjänster har varit ett sätt för kvinnor i konfliktområdena att få gentjänster utförda av säkerhetsstyrkorna. Detta gäller särskilt dem som lever i *welfare centres*. Våldtäkt används som tortyr mot kvinnor.

Kvinnor har deltagit i kriget som kombattanter på båda sidor. LTTE rekryterar unga flickor och kvinnor som genomgår en hårdhänt träning och förberedelse.

I ett försök att komma tillrätta med våld och övergrepp mot barn och kvinnor har polisen inrättat en *Children and Women Protection Bureau*. Särskilda anmälningsbås vad gäller denna typ av brott finns på många polisstationer.

Prostitution är olagligt och prostituerade betraktas som brottslingar snarare än offer. Hallicken straffas mera sällan och kunden går fri. Bland de prostituerade finns utländska medborgare (ryssor, kineser och thailändskor).

Det är olagligt att göra abort, utom i det fall då moderns liv är i fara. Ett stort antal illegala aborter äger rum, en ofta nämnd men förmodligen osäker siffra är 700 om dagen. Många kvinnor får svåra komplikationer eller dör efter abortförsök.

Kvinnor diskrimineras inte vad gäller tillgång till hälsovård. Myndigheterna har gjort mycket för att förbättra mödravården, men fortfarande är många gravida kvinnor undermålda. Detta beror delvis på okunnighet om näringsbehov och lokala matseder. Kvinnors medellivslängd är 75,8 år och för män 69,8.

Konventionen om avskaffande av all diskriminering av kvinnor

Konventionen ratificerades 1981 utan reservationer. Sri Lanka borde ha rapporterat fem gånger, men har endast gjort det tre gånger, 1986, 1992 och 2000. Kommentarer från CEDAW-kommittén på den senaste rapporten lämnades i januari 2002. Som positiva steg nämndes landets ansträngningar att motverka diskriminering genom mekanismer såsom antagandet av en *Women's Charter* (1993), tillsättandet av en Nationell Kommitté för Kvinnor (se nedan) samt utformandet av en Nationell Handlingsplan för Kvinnor i enlighet med handlingsplanen som antogs i Beijing. FN-kommittén lyfte också fram ett par positiva lagreformer sedan 1995, främst tillägg till brottsbalken, som kriminaliserat en rad diskriminerande handlingar, höjd straffnivå för våld mot kvinnor samt moderniserade äktenskapslagarna genom att höjd giftasåldern till 18 år för kvinnor och män (med undantag för muslimer). Sammantaget är dock slutsatserna mycket kritiska och pekar på en lång rad problem som bör ges hög prioritet, t ex:

- nämnda äktenskapslag diskriminerar muslimska kvinnor genom att tillåta äktenskap under 18 år för dem;
- mycket mer kan göras för att öka jämställdhetsarbetet på myndigheter och tilldela resurser personellt och finansiellt för genomförandet av den nationella handlingsplanen mot diskriminering av kvinnor;
- kvinnors representation inom politik och offentliga sektorn är alarmerande låg och regeringen uppmanas vidta åtgärder med alla tillgängliga medel för att öka jämställdheten på central, provinsial och distriktsnivå;

- våldet mot kvinnor, särskilt i hemmen, är ett stort samhällsproblem, men FN-kommittén noterar kritiskt att inga lagar antagits för att bekämpa problemet, likaså finns ingen systematisk statistikinsamling rörande våld mot kvinnor, varför kommittén ger en rad förslag på åtgärder staten bör vidta.

15. Barnets rättigheter

Sri Lanka efterlever på många sätt sina skyldigheter vad gäller barnets rättigheter, inte minst genom sina relativt välutbyggda skol- och hälsosystem. Skolan är obligatorisk för barn mellan fem och 14 år och kostnadsfri, liksom hälsovården. Nationella handlingsplaner för barn har tagits fram 1993 och 2004. Nuvarande regering (sedan april 2004) har lyft fram genomförandet av 1997 års skolreform som en högprioriterad fråga. Den överväger också förslag till lagändringar för att befintliga lagar om övergrepp på barn, barnarbete och ungdomsbrottslighet ska stämma överens med åtagandena enligt barnkonventionen. I nuläget är Barnkonventionen inte inkorporerad i Sri Lankas egen lagstiftning, inte heller finns i inhemsk lag någon motsvarighet till Barnkonventionens viktiga artiklar 2 (principen om icke-diskriminering), 3 (principen om barnets intresse i främsta rummet), och 12 (respekten för barnets åsikt).

Den väpnade konflikten har inneburit svåra umbäranden för barn. Barn har blivit föräldralösa, upplevt trauma, tvångsförflyttats och berövats sin barndom. UNICEF beräknar att 50,000 barn har dött som en följd av konflikten. Majoriteten av internflyktingarna har varit kvinnor och barn.

En av de allvarligaste kränkningarna av barnets rättigheter i Sri Lanka är användningen av barnsoldater av LTTE.

LTTE har fortsatt att rekrytera barn även efter vapenstilleståndsavtalet. Rekryteringen av barnsoldater i LTTE-områden sker delvis med tvångsmetoder. Befolkningen har sällan någon möjlighet att slippa delta i LTTE:s aktiviteter. Totalt uppskattar UNICEF antalet till 4,250 rekryterade barn sedan 2001, av vilka 488 rekryterades under första halvåret 2004.

Enligt UNICEFs databas har under samma period 449 barn släppts av LTTE, medan ytterligare dryga 1,000 kända fall återstår att förhandla/frisläppa. I UNICEF:s databas återfinns sannolikt endast ca 25 procent av de barnsoldater som finns inom LTTE, dvs det kan röra sig om så många som 5,000 eller fler barnsoldater. Även ICRC har en konfidentiell databas för barnsoldater.

I april 2004 släpptes drygt 1,000 barn till UNICEF för omhändertagande, i samband med den s k Karuna-fraktionens fribrytning ur LTTE. I striderna mellan LTTE och Karunagrupperna dog ett antal soldater, varav minst två var barn (17-åriga flickor i LTTEs styrkor). LTTE och regeringen, aktivt biträdda av UNICEF, ingick i juni 2003 en överenskommelse om en *Action Plan for Children Affected by Armed Conflict*, som inkluderar insatser för olika grupper av sårbara barn, främst arbetande barn, gatubarn och barnsoldater. Planen innehöll bl a inrättande av tre s k *transit centres* (drivna av UNICEF och en LTTE-anknuten NGO, *Tamil Rehabilitation Organisation* (TRO)), där f d barnsoldater ska kunna vara i maximalt tre månader för utredning av deras fysiska och psyko-sociala hälsa, hemförhållanden och behov innan de återförenas med sina familjer. På LTTEs fortsatta nyrekryteringar av barn, hann endast ett sådant center öppnas, i Kilinochchi. Detta är dock aktivt,

liksom andra delar av handlingsplanen. Genom en särskild satsning kallad 'every child back to school' har 6,751 barn åter börjat i skolan. Ytterligare 43,881 barn har genomgått särskilda kurser för att komma ikapp missad undervisning, och 241 förstörda skolor har återuppbyggs genom handlingsplanen.

Lägsta straffbarhetsålder är 8 år. Mellan 8 och 16 års ålder gäller särskilda regler, från 16 år likställs personen med en vuxen. Ett problem är att offer för övergrepp ofta behandlas på samma sätt som en förövare och skickas till uppfostringshem. Fokus är omhändertagande av barnet, inte bestraffning av förövaren.

Majoriteten av minoffren är barn. Under 2003, som följd av den stora spontana återflyttningen av internflyktingar (ca 374,000), har problemet ytterligare försvårats.

Våldet mot barn är utbrett och institutionaliserat. Reglementet i skolorna föreskriver aga, enligt vissa riktlinjer, men aga förekommer i långt högre grad än den tillåtna.

Sexuella övergrepp mot barn är mycket vanliga och sker oftast i hemmet. En undersökning i början av 1990-talet visade att upp till 10 procent av flickorna och 20 procent av pojkarna utsätts för sådana övergrepp. Detta i kombination med fattigdom lägger grund för den barnprostitution som har blivit en del av Sri Lankas turistindustri. Enligt myndigheterna uppskattas antalet barn som prostituerar sig uppgå till 2000 medan enskilda organisationer hävdar att det rör sig om 20,000. UNICEF har inte fastställt en särskild siffra men menar att det rör sig om tusentals barn. En del av dessa barn säljs och hålls i slaveriliknande förhållanden.

Uppskattningsvis 500 000 barn arbetar i Sri Lanka. Barn arbetar i industrin, fisket, på gatorna som försäljare och tiggare, i restauranger, i jordbruket och i hemmen som tjänare. Barnarbete för särskilda sysselsättningar är tillåtet från 12 år och generellt är arbete tillåtet från 14 år, med vissa inskränkningar (barn under 16 år kan inte anställas vid statliga organisationer/företag då fara för deras liv och hälsa föreligger). Om föräldrarna använder sina barn i hemmet eller i familjeföretag gäller inte sådana begränsningar. Lagarna tillämpas inte på ett tillfredsställande sätt och många yngre barn arbetar, också skilda från sina föräldrar. Det finns inga uppgifter om att barn arbetar i Exportzonerna, i textil- eller annan exportindustri.

Handel med barn förekommer i Sri Lanka. Enligt UNICEF arbetar över 100,000 barn som hemhjälp, ofta under slaveriliknande förhållanden. Dessa barn, i de flesta fall flickor, hör till dem som blir värst utsatta för våld och sexuella övergrepp. Det förekommer att barn säljs till hallickar för att användas i prostitution. Denna handel är på tillbakagång. Enskilda organisationer menar att övergrepp på barn generellt kan härröras till avsaknad av "law enforcement" snarare än avsaknad av lagstiftning.

Polisens *Bureau for the Protection of Children and Women* har noterat en ökning av antalet anmälningar om övergrepp mot barn men det är oklart om denna ökning härrör från öka kunskap om våld mot barn eller om en faktisk ökning av övergrepp.

En bidragande faktor till övergreppen på barn är att över en halv miljon lankesiska kvinnor arbetar som gästarbetare i Gulf-staterna, de flesta som hemhjälp, och lämnar sina barn hemma att tas om hand av fadern, eller andra släktingar, med ökad sårbarhet och utsatthet för övergrepp som följd. Enligt regeringen och UNICEF finns det ca 20,000 gatubarn.

Sedan 1998 finns *the National Child Protection Act*, vilken etablerade en *National Child Protection Authority*, ett slags barnombudsman, särskilt inriktad på att formulera ett nationellt program mot övergrepp på barn. Sedan 2003 har Unicef, NCPA och lokala myndigheter bildat s k distriktskommittéer för skydd av barn (*District Child Protection Committees*) i 15 distrikt, vilket stärkt samordning och uppföljning av skyddsinsatser för barn, och ökat allmänhetens medvetande om barnövergrepp.

Sri Lankas andra rapport till FN:s övervakningskommitté lämnades in 2000 och granskades i juli 2003. I sina sammanfattande slutsatser uttryckte kommittén oro över:

- ☐ avsaknad av systematisk översyn av existerande lagstiftning;
- ☐ avsaknad av effektiv samordning för att genomföra konventionen;
- ☐ att resurser tillägnade utbildning och hälsa för barn som en del av BNP minskat under perioden 1998-2001;
- ☐ avsaknad av en tydlig juridisk definition av barn som en person under 18 år;
- ☐ förekomsten av kroppslig bestraffning;
- ☐ situationen för migrantarbeters barn.

Eftersom landrapporteringen släpar efter, har Kommittén inbjudit Sri Lanka att nästa gång inkomma med en konsoliderad rapport (nr 3 + 4) i augusti 2008.

16. Olika befolkningsgruppers situation (etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar m.fl)

Sri Lanka har flera etniska och religiösa grupper. Förutom sinhaleser och tamiler finns det muslimer (ca sju procent), som är tamil-talande och som i sin tur kan delas upp i ett par olika etniska grupper. 1990 fördrev LTTE muslimerna från Jaffna och Wanni och fortfarande lever det stora flertalet som internflyktingar under dåliga förhållanden. LTTE har officiellt välkomnat att muslimerna återvänder men många muslimer har ännu inte vågat ta detta steg, sannolikt för att de befärar att deras säkerhet i dessa områden inte kan garanteras. Under sommaren 2003 inträffade upplopp söder om staden Trincomalee och i samband med detta fördrevs ca 25,000 muslimer från sina hem i strid med det avtal som i april 2002 slöts mellan LTTE:s ledare Prabhakaran och ledaren för *Sri Lanka Muslim Congress*, Rauf Hakeem. De flesta har enligt uppgift kunnat flytta tillbaka sedan dess.

Muslimerna har gradvis stärkt sitt politiska inflytande och är en tydlig kraft i politiken, både genom muslimska partier och som medlemmar i något av de två stora partierna. Muslimerna utgör 30 % av befolkningen i de östra delarna av landet och är således en minoritet i den tamilska minoriteten. Muslimerna har känt sig allt mer utsatta och har under det senaste året utsatts för ökad förföljelse i LTTE-kontrollerat område. Detta har bl a resulterat i att muslimerna krävt att få delta i fredssamtal (se kapitel 3 ovan).

Dessutom finns *burghers* (ursprungligen syftande på 'stadsbor'), som är ättlingar till lokala invånare och kolonialister. Dessa är en kristen, urban, engelsktalande grupp om ca 0,6 procent av befolkningen. En stor del lämnade landet efter *sinhala only*-lagen som instiftades 1956, i och med att de då förlorade sina jobb i administrationen.

Under det senaste året har ett antal angrepp på kristna kyrkor förekommit, efter att buddistiska munkar anklagat kyrkan för skioetiska konverteringar (fall där olika samfund utnyttjar en individs fattiga levnadsförhållande för att få henne konverterad). Högsta domstolen förvägrade under senaste året två katolska organisationer tillstånd att verka i landet med motiveringen att deras verksamhet skulle inkludera religionsundervisning. Ett lagförslag från *Jathika Hela Urumaya* (JHU) mot 'oetisk konvertering' har under 2004 behandlats av Högsta Domstolen, som slog fast att den delvis bryter mot konstitutionen. I nuvarande form måste förslaget alltså ha 2/3 majoritet i parlamentet plus folkomröstning för att gå igenom. Däremot ansågs den i stort förenlig med konstitutionen, dvs om JHU reviderar de oförenliga artiklarna behöver den endast enkel majoritet i parlamentet. Särskilt kristna samfund som kombinerar religiös verksamhet med sociala insatser befarar att dessa initiativ riskerar att begränsa deras möjlighet att verka i landet. Antalet attacker har minskat betydligt under 2004.

Sri Lankas ursprungsbefolkning, Veddah-folket, eller *Wanniyala-Aetto*-folket, uppgår också till mindre än en procent. De har svårt att hävda sina rättigheter till traditionellt liv och lever allt mer trängda. Under de senaste två åren har problemet med rekrytering av kvinnor från denna folkgrupp till migrantarbeten i Gulf-staterna tagits upp av aktivister. Inget olagligt i hanteringen har kunnat påvisas, men det kan med fog understrykas att sådana kvinnor säkert har svårt att hävda sin rätt i den skrupelfria hantering av arbetskraft som denna verksamhet utgör.

I stort råder inga stora skillnader i förekomst av fattigdom mellan etniska grupper, med undantag för de ca 85,000 tamiler i te-distrikten som levt som statslösa utan rätt till skolgång och andra rättigheter. Dessa är ättlingar till arbetare som engelsmännen tog till landet från södra Indien i början av 1800-talet. Eftersom det före eldupphöravtalet fanns militära säkerhetskontroller vid vilka varje person måste legitimera sig begränsades dessa individers rörelsefrihet. Denna minoritetsgrupps utsatthet har förstärkts av språkhinder, låg social status och få inkomstmöjligheter utanför plantageekonomin. Vad gäller deras rättsliga status inträffade emellertid ett stort genombrott i år, när parlamentet i början av oktober 2003 antog med konsensus (unikt i Sri Lanka) en lag som ger de tamilska plantagearbetarna i höglandet lankesiskt medborgarskap.

17. Diskriminering p g a sexuell läggning

Det är enligt lag förbjudet med homosexuellt samliv. Enligt lagen jämställs homosexualitet med pedofili och i och med en ny lag 1995 kriminaliserades även lesbiska förhållanden. Social diskriminering anses föreligga i liten omfattning - så länge inte krav reses på likaberättigande. Det är fortfarande vanligt att polis trakasserar homosexuella. I synnerhet är det vanligt med trakasseri av prostituerade och transvestiter. En organisation, *Companions on a*

journey, arbetar aktivt för att främja respekten för homosexuellas rättigheter. Trenden är att homosexualitet kan visas mer öppet.

18. Flyktingars rättigheter

Sri Lanka har inte anslutit sig till 1951 års flyktingkonvention och har inga nationella procedurer för att fastställa flyktingstatus. De asylsökande som kommer till Sri Lanka kommer med en månads turistvisum och stannar sedan kvar i landet. De som uppehåller sig illegalt i landet sätts i arrest (*detention centre*) där de hålls under obegränsad tid. Myndigheterna deporterar dem ej och ger dem nödortfört uppehåll. De flesta asylsökande kommer från Irak. FN:s Högkommissarie för flyktingar fastställer flyktingstatus i Sri Lanka. Ett stort antal människor har flytt från Sri Lanka på grund av krig och kränkningar av mänskliga rättigheter. Ca 64,000 lankeser lever i flyktingläger i södra Indien och minst lika många lever utanför lägren. Relativt stora exilgrupper, många av dem flyktingar, finns i Australien, Kanada, USA, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Schweiz och Norge.

Under den väpnade konflikten fanns över 800,000 internflyktingar i Sri Lanka. Av dessa har över 374,000 återvänt hem sedan stilleståndsavtalet. Levnadsvillkoren, särskilt de sanitära som de återvändande möter är svåra. Över 170,000 av internflyktingarna har länge levt i s.k. *welfare centres*, vilka är flyktingläger under regeringens kontroll. Dessa har ofta varit överbefolkade och präglats av bristfälliga sanitära förhållanden. Invånarna har vanligen endast kunnat lämna lägret mellan kl 9 och kl 17 på dagarna för att få tillgång till de matransoner som delas ut. En undersökning gjord av UNHCR och regeringen visar att hela 25 procent av internflyktingarna önskar att stanna där de nu är bosatta. En möjlig orsak kan vara att många inte litar på att de kommer att få tillräcklig assistans för att skapa sig en dräglig tillvaro när de återvänder till sina färdiga hem.

19. Funktionshindrades situation

Ca 7,5 procent av befolkningen lider av något funktionshinder, vilket traditionellt ses som genant. 1996 antogs en lag som förbjuder diskriminering av funktionshindrade. Arbetet med att stärka de funktionshindrades rättigheter har dock just börjat i Sri Lanka. Vissa privata institutioner för blinda och döva får statsstöd. Särskilt allvarligt är kränkningarna av funktionshindrade barns rätt till utbildning. Gradvis ökar dock medvetenheten om vilka möjligheter som finns för funktionshindrade och att deras rättigheter måste erkännas. Flera tusen människor beräknas varje år ha blivit funktionshindrade genom kriget, som sårade soldater, civila, minoffer, tortyroffer o.s.v.

ÖVRIGT

20. Oberoende organisationer för mänskliga rättigheter

Det finns många enskilda organisationer i landet, bland dem flera oberoende MR-organisationer som dokumenterar övergrepp, bedriver rättshjälp, diskuterar och granskar lagförslag, övervakar valen mm. Till de mest renommmerade hör *Law & Society Trust*, *Civil Rights Movement*, *Centre for Study of Human Rights*, *Institute of Human Rights* och *Centre for Policy Alternatives*. En viss trötthet och uppgivenhet kan märkas bland dessa organisationer, särskilt när det gäller minutiös dokumentation av övergrepp. En svaghet är att många organisationer är relativt små och har överlappande mandat och borde mot bakgrund av detta sträva efter ett tätare samarbete.

Det pågår en öppen dialog mellan regeringen och dessa organisationer. Regeringen drar ofta nytta av resurspersoner från organisationerna. Det föreligger inte någon allvarlig risk i att driva MR-arbete i Sri Lanka, möjligen med undantag för organisationer som arbetar för homosexuellas rättigheter.

Enskilda organisationer arbetar också med valövervakning, en aktivitet som blir allt viktigare och där organisationerna ständigt förbättrar sitt arbete.

21. Fältverksamhet eller rådgivning på området mänskliga rättigheter
Internationella röda korskommittén (ICRC) bedriver utbildning i humanitär rätt för såväl regeringssidan som LTTE. ICRC har fasat ut sina humanitära insatser men definierar fortsatt Sri Lanka som ett land i konflikt och har därför närvaro i fält genom sina fem fältkontor. Huvudfokus ligger på skyddsfrågor (*protection*).

UNICEF och UNHCR är fortsatt dominerande aktörer i fält. Mer långsiktiga utvecklingsaktörer som t ex UNDP har börjat etablera sig i fält. Sedan 2004 finns en MR-expert från FN:s Högkommissarie för mänskliga rättigheter i landet, kopplad till UNDP, med mandat att stärka MR-analys och -integrering i FN-organens program. Sri Lanka var under en tidigare period ovillig att ta emot Amnesty International och lät inte heller Internationella röda korskommittén bedriva arbete i landet. Nu finns det en öppnare attityd. Amnesty skickade exempelvis sommaren 2002 en internationell mission till Sri Lanka för diskussion med regering, LTTE, civila samhället m fl om fredsprocessen och utvecklingen på MR-området. FN-systemets särskilda rapportörer får oftast tillträde, liksom arbetsgrupper etc.

Sri Lankas polis har introducerat sex månaders utbildning i *tamil* som ett första led i polisutbildningen, och har enligt uppgift minst en tamilspråkig polis vid varje station som kan ta emot klagomål på tamil.

